

Korespondencja sztuk. Francis Bacon, *Portret papieża Innocentego X według Velázquez*; Tadeusz Różewicz *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym*

- [Wprowadzenie](#)
- [Ilustracja interaktywna](#)
- [Schemat](#)
- [Zastanów się](#)
- [Dla nauczyciela](#)

Bibliografia:

- Źródło: Tadeusz Różewicz, *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym*.
- Źródło: Tadeusz Dąbrowski, *O tym Różewiczu, jak chcę go myśleć*, „Tygodnik Powszechny” 2005, nr 42.
- Źródło: Kazimierz Wyka, *Różewicz parokrotnie*, Warszawa 1977, s. 27.

Korespondencja sztuk. Francis Bacon, *Portret papieża Innocentego X według Velázquez*; Tadeusz Różewicz *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym*

Francis Bacon *Portret papieża Innocentego X wg Velázquez*, 1953

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W tym materiale podejmiesz próbę analizy i interpretacji dzieła plastycznego Francis Bacon, *Portret papieża Innocentego X według Velázquez* i odwołującego się do niego utworu literackiego Tadeusza Różewicza, *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym*.

Twoje cele

- Rozpoznaś znaczące elementy dzieła plastycznego.
- Dokonasz opisu obrazu Francis Bacon *Portret papieża Innocentego X według Velázquez*.
- Wskażesz środki poetyckiego wyrazu w wierszu Tadeusza Różewicza *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym* i określisz ich funkcje.
- Dokonasz interpretacji wiersza.
- Przeprowadzisz analizę porównawczą dwóch dzieł: obrazu i utworu poetyckiego.

Ilustracja interaktywna

Konteksty

Polecenie 1

Zapoznaj się z kontekstami niezbędnymi do zrozumienia dzieła plastycznego.

Francis Bacon (1909-1992) – angielski malarz, jeden z najciekawszych przedstawicieli sztuki współczesnej. Był potomkiem słynnego rodu siedemnastowiecznego filozofa-empirysty (o tym samym imieniu i nazwisku), urodził się w Dublinie. Na skutek konfliktów z ojcem wcześniej opuścił dom rodzinny i w 1926 r. przybył do Paryża, gdzie po raz pierwszy zobaczył dzieła Picassa. To zadecydowało o tym, że postanowił zostać malarzem. W 1929 r. zamieszkał w Londynie, gdzie pracował jako dekorator wnętrz, osiągając w tej dziedzinie znaczne sukcesy. W roku 1933 wystawił swoje pierwsze obrazy – cykl *Ukrzyżowanie*. Jego prace nie spotkały się jednak ze zrozumieniem, dlatego do roku 1945 nie pokazywał ich publicznie. Dopiero w latach 50. (szczególnie po wystawach w Nowym Jorku i Wenecji) został doceniony, a jego sztuka osiągnęła dojrzałość. Obecnie na aukcjach dzieła Bacona osiągają zawrotne sumy.

Fotografia Francisa Bacona z początku lat 50. XX wieku.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

W swojej sztuce Bacon interesował się przede wszystkim przedstawieniem postaci ludzkiej, stąd tematem jego obrazów są studia postaci, akty, portrety i autoportrety. Jednym z podstawowych założeń jego malarstwa było „zdzieranie zasłon” (jak sam to ujął), czyli docieranie do prawdy o człowieku. Narzędziem do osiągnięcia tego celu była deformacja.

Francis Bacon, *Trzy studia do autoportretu*, 1979 r.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Bacon chciał przywrócić „aktowi nagość”, wyrwać go z malarskich konwencji, w jakich zamknęła go sztuka. Obrazy angielskiego malarza są oryginalne, odsłaniają bowiem nie tylko nagość, ale także popędy, brzydotę i okrucieństwo człowieka. Są świadectwem skomplikowanej osobowości artysty, który w życiu prywatnym borykał się z wieloma problemami i namiętnościami (homoseksualizmem, śmiercią przyjaciół i partnera, kompleksami z powodu swojego wyglądu, skłonnościami do hazardu i alkoholu). Wiele prac Bacona powstało z inspiracji innymi dziełami sztuki (a ściślej ich reprodukcjami) malarzy takich jak Diego Velázquez, Rembrandt, Vincent van Gogh. Artysta wykorzystywał w swojej sztuce także zdjęcia, nawet gdy malował portrety swoich przyjaciół. Do jego najbardziej znanych prac należą: cykl inspirowany portretem papieża Innocentego X pędzla Diego Velázqueza, cykl *Ukrzyżowanie*, *Tryptyk pamięci George’a Dyera*, *Trzy studia do autoportretu*.

Diego Velázquez, *Papież Innocenty X*, 1650 r.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Papież Innocenty X – portret namalowany przez Velázqueza w roku 1650, przedstawiający siedemdziesięcioletniego papieża siedzącego w fotelu z połączanego drewna. Po obejrzeniu obrazu Innocenty X miał podobno wykrzyknąć: „To zbyt prawdziwe”. Trudno się dziwić tej reakcji; płótno poraża bezwzględным realizmem, artysta nie wahał się przedstawić brzydoty papieża, a także jego cech charakteru – wyrachowania, nieufności oraz determinacji w dążeniu do celu. O wartości tego obrazu (uważanego za arcydzieło) decyduje nie tylko prawda psychologiczna, ale także mistrzostwo formalne, widoczne np. w sposobie namalowania czerwonego jedwabiu, który mieni się złotymi refleksami.

Diego Velázquez (1599-1660) – hiszpański malarz, jeden z najwybitniejszych artystów sztuki

europejskiej. Pochodził z Sewilli, gdzie kształcił się w zawodzie malarza m.in. u Francisca Pacheco. Punktem zwrotnym w jego karierze było namalowanie portretu królewskiego kapelana Don Juana de Fonseca; obraz ten otworzył mu drogę na dwór w Madrycie.

W roku 1623 Velázquez został nadwornym malarzem i tworzył odtąd wizerunki rodziny królewskiej oraz dworzan. Pełnił także inne odpowiedzialne funkcje, np. marszałka dworu, które zapewniły mu wysoką pozycję na dworze Filipa IV. Rozliczne obowiązki udawało mu się godzić z rozwojem własnej sztuki, o czym świadczy np. jedna z jego podróży do Włoch (w 1649 r.), podczas której kupował obrazy dla króla, a także zapoznawał się z malarstwem włoskim. Sztuka Velázqueza przeszła znaczącą przemianę. Wczesne prace, najczęściej sceny rodzajowe zwane „bodegonami” (np. *Stara kucharka*), wykazują związki z dziełami Caravaggia, późniejsze, głównie portrety, stają się swobodniejsze w wyrazie, pozbawione silnych kontrastów światłocienia, poszerza się paleta barw.

Diego Velázquez, *Autoportret*, 1643 r.

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Diego Velázquez, *Panny dworskie*, 1656

Źródło: Wikimedia Commons, domena publiczna.

Oprócz rodziny królewskiej Velázquez malował także mniej znaczące osoby, np. popularne na dworach postaci karłów i kalek, dając dowód swojego humanitaryzmu i współczucia dla

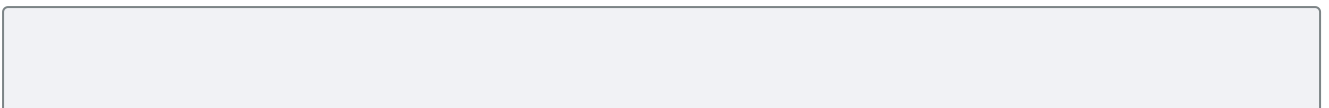
człowieka. Stworzył wiele znakomitych płócien, z których kilka jest uważanych za absolutnie nowatorskie, jak: *Poddanie Bredy* (1634-1635), *Papież Innocenty X* (1650), *Las Meninas* – inaczej *Panny dworskie* lub *Rodzina Filipa IV* (1656), *Filip IV* (1656-1657).

Praca z dziełem plastycznym

Polecenie 2

Etap pierwszy: Zapoznanie się z dziełem

- Uważnie obejrzyj reprodukcję obrazu (warto sięgnąć po kilka, aby przybliżyć do kolorystyki pierwotnego) lub jego oryginał, jeśli masz taką możliwość (znajduje się w Tate Gallery w Londynie); oglądaj ją (go) z bliska i z oddali, reprodukcje zaś w różnym świetle; poświęć na zapoznanie się z dziełem odpowiednią ilość czasu, nie spiesz się.
- „Podдай się” nastrojowi płótna, tylko w ten sposób doznasz wrażenia estetycznego, pamiętaj, aby wykonywanie ćwiczeń interpretacyjnych nie odebrało ci przyjemności oglądania obrazu.
- Zapisz imię i nazwisko autora, tytuł, czas powstania, technikę, epokę, prąd lub szkołę, jaką ten obraz reprezentuje.

Francis Bacon *Portret papieża Innocentego X według Velázquez*, 1953

Źródło: dostępny w internecie: Flickr.com, domena publiczna.

[Pokaż więcej](#)

Polecenie 3

Etap drugi: Zrozumienie treści

- Odpowiedz na pytania: jak rozumiem ten obraz? Jak oddziałuje on na mnie?
- Zredaguj swoje pierwsze rozumienie, wstępną(e) hipotezę(y) interpretacyjną(e).
- Wskaż, które elementy dzieła wydają ci się najważniejsze, dominujące.
- Wyjaśnij, co jest tematem obrazu.
- Określ, jaki rodzaj malarstwa reprezentuje obraz Bacona.

Polecenie 4

Etap trzeci i czwarty: analiza i interpretacja

- Zbadaj stronę formalną obrazu (malarskie środki wyrazu).
- Wskaż wszelkie zaskakujące bądź osobliwe elementy dzieła, nazwij je i zanalizuj.

Słownik

komża

(śrdw.-łac. *camisia* – koszula) biała, sięgająca do kolan szata noszona przez duchownych katolickich lub osoby świeckie podczas pełnienia czynności liturgicznych

Schemat

O autorze

Tadeusz Różewicz (1921-2014) – jeden z najwybitniejszych polskich poetów współczesnych, prozaik, dramaturg. Jego debiut poetycki – zbiór *Echa leśnie* – przypadł na rok 1944. Czas wojny, tragiczna śmierć starszego brata (również poety), walka w oddziałach AK wywarły znaczący wpływ na jego powojenną twórczość. Najważniejszym zagadnieniem wczesnej poezji, np. tom *Niepokój* (1947), jest pytanie: jak tworzyć poezję po Oświęcimiu? Twórczość Różewicza (np. słynny wiersz *Ocalony*) zaświadcza o tym, że wojna przekreśliła wartości i ideały, które do tej pory były niepodważalne w kulturze europejskiej. Jednocześnie jednak w tej ponurej wizji pojawia się drugi, ważny czynnik, a mianowicie pragnienie odbudowy wartości i ocalenia człowieka.

Różewicz jest również baczny obserwatorem świata, potrafi go nie tylko wnikliwie, często ironicznie opisać, ale także właściwie ocenić.

((Kazimierz Wyka

Różewicz parokrotnie

W tym pisarzu siedzi kawał zanurzonego w codzienność moralisty. Szczególnego moralisty, bo nie przez katechizm i przykazania się on wypowiada, (...) ale poprzez niecierpliwą i wzmożoną obserwację wartości zaprzeczonych i podważonych.

Źródło: Kazimierz Wyka, *Różewicz parokrotnie*, Warszawa 1977, s. 27.

Ważnym źródłem inspiracji w jego twórczości jest sztuka, zwłaszcza malarstwo. Fascynacje te mają swoje źródła w wykształceniu Różewicza, który studiował historię sztuki, a także w jego wyjazdach na Biennale Sztuki Współczesnej do Wenecji oraz w licznych kontaktach z wybitnymi malarzami. W kręgu tej tematyki możemy odnaleźć trzy grupy wierszy: opisy lub relacje odnoszące się do konkretnych dzieł plastycznych, biografie wybitnych artystów oraz utwory, w których poeta usiłuje za pomocą słowa oddać malarski proces tworzenia. Różewicza fascynują artyści wybitni, ale i naznaczeni piętnem tragizmu. Należą do nich: Wojtkiewicz, van Gogh, Wróblewski, Picasso. Inspirują go również pisarze, np. Kazimierz Przerwa-Tetmajer i Franz Kafka (występujący także jako bohater sztuki z 1979 r. pt. *Odejście głodomora*).

Pod względem formalnym poezja Różewicza jest nowoczesna, artysta minimalizuje liczbę środków artystycznych, odrzuca tradycyjne formy poetyckie, kształtuje własny typ wiersza bliskiego prozie i mowie potocznej, nasyconego cytataми:

Tadeusz Dąbrowski

“ O tym Różewiczu, jak chcę go myśleć

przebudowując wiersz (...) zmienił Różewicz w sposób radykalny relację między tekstem poetyckim a jego odbiorcą, zaproponował nowy styl, nowy model lektury. (...) Na czym owa rewolucja miałaby polegać? Na konsekwentnym wyprowadzaniu „poetyckości” poza tekst (wiersz Różewicza niejako poszukuje w odbiorcy swojej zagubionej – zagubionej w sposób kontrolowany – części), a zarazem na dowartościowaniu etycznego aspektu odbioru dzieła literackiego, które winno odwoływać się nie tyle do wyobraźni, ile sumienia.

Źródło: Tadeusz Dąbrowski, *O tym Różewiczu, jak chcę go myśleć*, „Tygodnik Powszechny” 2005, nr 42.

Spośród zbiorów poetyckich warto wymienić: *Rozmowę z księciem* (1951), *Płaskorzeźbę* (1991), *Szarą strefę* (2002), *Wyjście* (2004). Najwybitniejszym dziełem dramatycznym Różewicza jest *Kartoteka* (1960).

Praca z utworem poetyckim

Polecenie 1

Etap pierwszy: zapoznanie się z wierszem

- Kilkakrotnie przeczytaj tekst (w przypadku utworów poetyckich zaleca się czytanie na głos, bowiem tylko taka lektura umożliwia poznanie strony brzmieniowej wiersza – rytmu, rymu).
- „Podдай się” atmosferze poematu, wsłuchaj się w jego brzmienie, odkryj jego niepowtarzalność, tylko w ten sposób doznasz wrażenia estetycznego; pamiętaj, aby wykonywanie ćwiczeń interpretacyjnych nie odebrało ci przyjemności czytania.
- Zapisz imię i nazwisko autora, tytuł, czas powstania tekstu, epokę, prąd lub szkołę, jaką ten wiersz reprezentuje.

Tadeusz Różewicz

“ *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym*

przed trzydziestu laty
zacząłem deptać Baconowi po piętach

szukałem go w pubach galeriach
sklepach rzeźniczych
w gazetach albumach fotografiach

spotkałem go w Kunsthistorisches Museum
we Wiedniu stał przed portretem
Infantki Małgorzaty
Infantin Margarita Teresa in blauem Kleid
Diego Rodriguez de Silva y Velázquez

mam go pomyślałem
ale to nie był on

po śmierci
po odejściu Francisa Bacona
umieściłem go pod kloszem
chciałem obejrzeć malarza
ze wszystkich stron

biorąc pod uwagę
jego naturalną skłonność
do ucieczki do znikania
do picia
do przemieszczania się
w czasie i przestrzeni
od pubu do pubu
w postaci barokowego *putto*
który zgubił kapelusz
i czerwoną skarpetkę

musiałem go
unieruchomić

przez kilka tygodni
chodziłem do Tate Gallery
zamykałem się z nim
i zjadałem oczami

trawiłem jego straszną
sztukę mięsa kopulowanie padliny
zamknięty w sobie
prowadziłem dalej mój dialog
ze *Saturnem który był zajęty
zjadaniem własnych dzieci
człowieka tak się zabija jak zwierzę*
*widziałem furgony porąbanych ludzi
którzy nie zostaną zbawieni*
pisałem w roku 1945

Bacon pod wpływem alkoholu
robił się ciepły towarzyski
szczodry gościnny
*fundował znajomym
szampana kawior*
zamieniał się w anioła
ze skrzydłem zanurzonym
w kuflu piwa
większość moich obrazów – mówił –
została wykonana przez człowieka
w stanie Niepokoju

*przy malowaniu pewnego tryptyku
pomagałem sobie piciem*
tylko raz pomogło
powiedział niewyraźnie

malując palcem na szkle
Lager Beer Lager Beer
malowałem w roku 1962
ukrzyżowanie
czasami na kacu
ledwo wiedziałem co robię
ale tym razem pomogło

Bacon osiągnął transformację
ukrzyżowanej osoby
w wiszące martwe mięso
wstał od stolika i powiedział cicho
tak oczywiście jesteśmy mięsem
jesteśmy potencjalną padliną
kiedy idę do sklepu rzeźniczego
zawsze myślę jakie to zdumiewające
że to nie ja wiszę na haku
to chyba czysty przypadek

Rembrandt Velázquez
no tak oni wierzyli w zmartwychwstanie
ciała oni się modlili przed malowaniem
a my gramy
sztuka współczesna stała się grą
od czasów Picassa wszyscy gramy
lepiej gorzej

czy widziałeś rysunek Dürera
dłonie złożone do modlitwy
oczywiście pili jedli mordowali
gwałcili i torturowali
ale wierzyli w ciała zmartwychwstanie
w żywot wieczny

szkoda że... my...
nie dokończył i odszedł w sobie wiadomą
stronę
minęły lata
w łowach na Bacona
pomagał mi Adam
poeta tłumacz
właściciel krótkopisu
zamieszkały w Londynie
i Norwich
12 czerwca 1985 roku
pisał do mnie:
Kochany Tadeuszu
byłem dziś na wielkiej wystawie Bacona
i myślałem, że Ty miałbyś z niej dużo
satysfakcji. Ja zaś poszedłem dość opornie.
Ale nie żałuję, bo te wczesne nadgryzione głowy
są kompozycyjnie i kolorystycznie
bardzo efektowne. Natomiast nie przekonały
mnie nowe obrazy. Jak Ci już pisałem
przyjadę do Wrocławia (...)
na odwrocie reprodukcja *Head IV*

przecież ja Adamie
nie mogę powiedzieć
Baconowi
On nie zna języka polskiego
ja nie znam języka angielskiego
powiedz mu że debiutowałem *Niepokojem*
w roku 1947

pisałem: różowe ideały
poćwiartowane
wiszą w jatkach (...)

W roku 1956 pisałem:

jeszcze oddychające mięso

wypełnione krwią

jest pożywieniem

tych form doskonałych

zbiegają się tak szczerlnie nad zdobyczą

że nawet milczenie nie przenika

na zewnątrz (...)

the breathing meat

filled with blood

is still the food

for these perfect forms

obaj wędrowaliśmy

przez „Ziemię jałową”

Bacon opowiadał że lubi

oglądać swoje obrazy przez szybę

nawet Rembrandta

lubi za szkłem

i nie przeszkadzają mu przypadkowe osoby

które odbijają się w szybie

zamazują obraz

przechodzą

ja

nie cierpię obrazów za szkłem

widzę tam siebie pamiętam że kiedyś

oglądałem kilku Japończyków

nałożonych na uśmiech Mony Lisy

byli bardzo ruchliwi

Gioconda została unieruchomiona

w szklanej trumnie

po tej przygodzie
już nigdy nie wybrałem się do Luwru
Gioconda uśmiechała się pod wąsem
Bacon zamknął w klatce
papieża Innocentego VI
potem Innocentego X
i Piusa XII
Infantkę Małgorzatę w błękicie
jeszcze jakiegoś sędziego prokuratora
wszystkie te osoby zaczęły krzyczeć

w roku 1994
14 lutego
w dniu Świętego Walentego
na szklanym ekranie
ukazał mi się Francis Bacon
okrągła głowa owalna twarz
wymięty garnitur

słucham Bacona
patrzę na portret
na czerwoną twarz papieża Innocentego VI
patrzę na łagodną buzię Infantki

próbowałem pokazać
pejzaż jamy ustnej
ale mi się nie udało
mówił Bacon
w jamie ustnej znajduję
wszystkie piękne kolory
obrazów Diego Velázquez

szyba tłumi krzyk
pomyślałem
Bacon przeprowadzał swoje operacje

bez znieczulenia
przypomina to praktyki
XVIII-wiecznych dentystów
Zahnextraktion
przecinali też wrzody czyraki *karbunkuły*
to nie boli mówił do Infantki
proszę otworzyć buzię
niestety nie mam środków znieczulających
to będzie bolało
Infantka na fotelu ginekologicznym
Papież Innocenty VI na fotelu elektrycznym
Papież Pius XII w poczekalni
Diego Velázquez
na fotelu dentystycznym
przyjaciół *George Dyer*
before a Mirror – 1968
albo na sedesie...

malowałem otwarte usta
krzyk Poussina w Chantilly
i krzyk Eisensteina na schodach
malowałem
na kanwie z gazet
reprodukcji reprodukcji
w kącie mojej pracowni
leżała kupa gazet fotosów
jako młody człowiek
kupiłem sobie w Paryżu
książkę o chorobach jamy ustnej
Bacon rozmawiał z Davidem Sylvestrem
i nie zwracał na mnie uwagi

chciałem go sprowokować
więc zapytałem czy słyszał

o gnijącej jamie ustnej Sigmunda Freuda

pod koniec życia nawet wierny
pies uciekał od swego pana
nie mogąc znieść smrodu

czemu Pan nie malował
podniebienia zjedzonego
przez pięknego raka
Bacon udawał że nie słyszy

te pańskie modele drą się
jak odzierane ze skóry chmury
znów pan posadził papieża
Innocentego któregoś
w piekarniku
znów pan chce tej cichej
sennej pięknie ułożonej i namalowanej
Infantce
zaaplikować

„die Applizierung” des Klistiers

chciałem prosić Adama
o pomoc ale Adam
uśmiechnął się
jadł „kanapkę” z tuńczykiem
i pił heinekena

powiedz mu Adamie
powiedz mu
proszę „po angielsku”
że dla mnie zamknięte usta
są najpiękniejszym krajobrazem

usta Nieznajomej z Florencji
Andrea Della Robbia

Ritratto d'Ignota

Portrait of Unknown Woman

i powiedz mu jeszcze
że Franz Kafka bał się otwartych
ust i zębów pełnych mięsa i złotych koronek
umieściłem to *w sztuce Pułapka*
która była grana w Norwich
szkoda że Bacon nie namalował
portretu Eliota cierpiącego
na zapalenie okostnej
z twarzą owiniętą w kraciastą
chustkę

Adam jadł teraz kanapkę
z wędzonym łososiem
Tadeuszu! to już trzeci kufel
ostrzegłem Cię że guinness
jest mocny
spytaj pana Franciszka
czy wie co powiedział Wondratschek
o ustach i zębach
Adam schował krótkopis

Der Mund ist plötzlich

der Zähne überdrüssig

powiedział Wondratschek

Bacon powiedział do kufla piwa
nigdy nie udało mi się
namalować uśmiechu
zawsze miałem nadzieję
że będę zdolny namalować usta
tak jak Monet namalował
zachód słońca

a malowałem
usta pełne krzyku i zębów
ukrzyżowanie? jeszcze raz powtarzam
to jedyny obraz
który malowałem po pijanemu
ale ani picie ani narkotyki
nie pomagają w malowaniu
tyle że człowiek robi się rozmowny
a nawet gadatliwy

żegnaj Francis Bacon
napisałem o Tobie poemat
już nie będę Cię szukał
koniec kropka
a! jeszcze tytuł poematu
Francis Bacon

czyli
Diego Velázquez
na fotelu dentystycznym
prawda, że niezły
żaden z irlandzkich
czy angielskich krytyków
i poetów
nie wymyślił
takiego tytułu
może niepotrzebnie
dodałem jeszcze do tytułu
ten długi poemat
ale człowiek przy piwie
robi się rozmowny
a nawet gadatliwy

luty 1994 – marzec 1995

Tadeusz Różewicz, *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym*, poemat napisany w okresie od lutego 1994 do marca 1995, wydrukowany po raz pierwszy w zbiorze *zawsze fragment* (1996).

Polecenie 2

Etap drugi: zrozumienie treści

- Odpowiedz na pytania: jak rozumiem ten tekst? Jak oddziałuje on na mnie?
- Zredaguj swoje pierwsze rozumienie tekstu, wstępną(e) hipotezę(y) interpretacyjną(e).
- Wskaż, które elementy dzieła (kluczowe fragmenty, słowa) wydają ci się najważniejsze, dominujące.
- Nazwij temat wiersza.

Polecenie 3

Etap trzeci i czwarty: analiza i interpretacja

- Zbadaj stronę formalną wiersza (wszystkie środki poetyckie).
- Wskaż wszelkie zaskakujące bądź osobliwe elementy dzieła, nazwij je i zanalizuj.

Ćwiczenie 1

Rozpoznaj środki artystycznego wyrazu w wierszu i określ ich funkcje.

Polecenie 4

Po przedstawieniu interpretacji nadszedł na czas na własne wnioski i oceny.

Powinieneś odpowiedzieć na pytania:

- Jakie znaczenie ma dla ciebie ten wiersz?
- Czy temat, który podjął autor, zainteresował cię?
- Czy przemawia do ciebie wizja człowieka, jaka została przedstawiona w tym utworze?

Powyższe pytania potraktuj jedynie jako podpowiedzi i samodzielnie zdecyduj, jak podsumujesz swoje rozważania.

Zastanów się

Dokonaj analizy porównawczej dzieła plastycznego i utworu literackiego. W tym celu zapoznaj się z poleceniami i śledź operacje myślowe służące porównaniu.

Polecenie 1

Etap pierwszy: szukanie podobieństw

1. Zastanów się, co łączy obraz Bacona i poemat Różewicza.
2. Znajdź i zapisz wszystkie punkty wspólne między tymi dziełami.
3. Czy poemat jest opisem obrazu?
4. Czy nazwałbyś go ekfrazą, czy też poetycką interpretacją dzieła malarskiego?
5. Które elementy obrazu znalazły swoje odzwierciedlenie w tekście Różewicza?

Fragmenty wiersza odnoszące się do elementów obrazu:

Tytuł: Różewicz Francis Bacon cykl Diego Velázquez na fotelu dentystycznym	Francis Bacon Portrait papieża Innocentego X według Velásqueza
- tytuł - Francis Bacon cykl Diego Velázquez na fotelu dentystycznym - - odnosi się do dwóch wybitnych malarzy (wskazuje na związek, jaki istnieje między nimi) - zaskakujące, szokujące, przewlekłe - zbudowany na zasadzie zdania wykrzyknika, o cechach paradoksu - łączący dwa nieprzystające do siebie rzeczywistości: malarstwa i... stomatologii - pojawia się w tekście dwukrotnie: „normalnie” na początku, przed ostatnim zdaniem, i na jego końcu - na przykład tekstu „obcego”, cytowanego. Fragmenty poematu, które odnoszą się do dzieł i techniki Bacona: - „jego strasząca ułaskiśmiona kopijowana padlina” - „Bacon osiągnął transformację/ ukrzyżowaną osobę w wizerze martwej maski” - „Je wczesne niedzielnym głowi/ są kompozycyjne i kolorystyczne/ barwnie efektowne. Normalnie nie przekonywał/ może nowe obrazy” - „Bacon zamknął w klatce papieża Innocentego XI potem Innocentego X/ Piusa XII infantka Magdaleny z białej/ jeszcze jakiegoś prokuratora/ wszystkie te osoby zaczęły krzyczeć” - „Bacon przeprowadził swoje operacje/ łez zmieszanych/ przynajmniej to praktyki XVII-wiecznych dentystów/ Zahnärztinnen przeszali cyprali karkołomny/ tu nie boli młody da infantu/ proszę otworzyć buzi/ niewiasty nie mam środków oświeceniowych/ to będzie boleśnie/ infantka na fotelu ginekologicznym/ Papież Innocenty VI na fotelu elektrycznym/ Papież Pius XI w poczekalni Diego Velásquez/ na fotelu dentystycznym/ przysięgi George Byron before a Mirror - „1962 albo na seledzi...” - „malowałem/ na kamie z gazet/ reprodukt” - „ze patologicznie modela dla niej jak odcięcie ze skóry chmurzy/ młody pan posiadał papieża/ Innocentego któregoś/ w piekarniku/ albo choć pani cichy/ normalnie jednolitej/ namalowanej/ infantce/ zagiętnaw/ „die Äpfelung des Küssers” Fragmenty poematu, które odnoszą się do osoby Bacona: o jego wypowiedzi: - „wielkość: muchy obłąkały - mówił - / została wykonana przez człowieka w stanie niepokoju” - „przy malowaniu pierwszego tryptyku portretowałem sobie picie/ ułaski/ na pomysł/ (...) malowałem/ ukrzyżowaną/ czasami na karku/ tenże młodziem/ to rano/ ale tym razem portretu” - „jak oczywiście jesteśmy miernymi/ jesteśmy potencjalnie/ bezsilni/ każdy się do niego/ radziwego/ zawsze myśla/ jakie to szumowinowe/ że to nie ja wiesz na haku/ to chyba czyste/ przysięgi/ Różewicz/ Velásquez/ to tak nie obłąkały/ w zmartwychwstanie/ ciele onie się modelł/ przed malowaniem/ a my gromy/ ułaski/ wypowiedzi/ stała się głą/ od czasu Picasa/ wznoszą gromy/ wzięły gorą” - „niekiedy malowałem przez/ Dama/ pełne” - „Bacon opowiadał że lubił oglądać swoje obrazy przez szybę/ nawet Rembrandt lubił tak/ ciekawo/ nie przedstawia/ mu/ przypadkowe osoby/ które odbijają się w szybie” - „grzywnami/ jakas/ papież/ jany ułaski/ ale nie się nie ułaski/” - „malowałem obywateli ułaski/ karku/ Piosina w Chantilly/ karku/ Ektometa na schodach” - „w kacie mojej pracowni/ klatka kupa gazet/ fotofot” - „jaka młoda/ czołowa/ kupłem sobie w Paryżu/ klatkę/ a chłosta/ jany ułaski” - „nigdy nie ułaski/ mi się namalować/ ułaski/ zawsze/ malowałem/ że będę/ malowałem/ ułaski/ tak jak/ karku/ namalować/ zachód/ zółta” - „malowałem/ ułaski/ pełne/ karku/ zółta” o „ukryciu/” jeszcze na powtarza/” to jedyny obraz/ który namalowałem po picie/ ale ani picie ani narkotyki/ nie pomagają w malowaniu/ tylko że człowiek robi się/ rozczony/” a nawet gadaliwy” b) jego wyglądu zewnętrzny: - „w postaci/ barokowego/ putto/ który zubił/ kapelus/ i/ czerwona/ skarpeta” - „układ/ mi się/ Francis Bacon/ okrągła/ głowa/ owalna/ twarz/ wymięty/ garnitur” c) cechy charakteru: - „jego naturalną/ obłąka/ do ułaski/ do picia/ do przemierzania/ się w czasie/ i/ przestrzeni/ od pubu do pubu” - „Bacon pod wpływem/ ułaski/ robił się/ twierdzi/ niecodziennie/ godzinę/ fundował/ znajomym/ szampa/ kawę/ i/ zamieniał/ się w/ emble/ ze/ dzieł/ samozwiew/ kuli/ z/ gwiazd”	- tytuł - Portrait papieża Innocentego X według Velásqueza - - odnosi się do dzieła hiszpańskiego malarza, wskazuje źródło inspiracji podtytułu, że obraz Bacona ma charakter odwołany, przystawiony. „dosadność”, „brutalność” obrazów Bacona, przedstawiających ludzkie ciała, często jako męsko - kilka wersji tryptyku Ukrzyżowanie - „uczenie” to zapewne prace z lat 40. i 50., jak wspomina Głowa XI z 1947 r.), nowo to obraz z lat 70. i 80. - portrety, w tym „papieża” seria Bacona - według tematu wielu dzieł - obywateli ułaski, karku - „dranycałość” ułaski Bacona ukazującej łacińską ciemność, a także ciemność/ karku technika pracy malarza, wykorzystującego różne, czasem niecodzienne materiały w swoich dziełach - przewodził motywu wielu obrazów Bacona - karku, seria prac: męgowanych/ obłąka/ malowane wielkość: z tych obrazów przedstawia łaski, nie zawsze/ znajdował się w stanie niepokoju” (D. Sylwester, Rozmowy z Francisem Baconem. Brulion/ Jolita, Poznań 1997) Pisa/ tym/ uwielbiam/ żyć w/ balaganie” (D. Sylwester, Rozmowy... op. cit.) - „Zawsze chciałem namalować także smiech, ale nigdy mi się to nie ułaski” (D. Sylwester, Rozmowy... op. cit.) - „Bardzo jestem zainteresowany wyglądem ust i zębów (...) Lubię pójść zębów i kolor ust” (D. Sylwester, Rozmowy... op. cit.) - „Jakiś... grzy... M. i A. i sprawa, że jestem bardzo/ rozmowy (...). Powoduje tylko, że stają się gadaliwy” (D. Sylwester, Rozmowy... op. cit.) określił kształt twarzy, nadawał „czerwona skarpeta” może być także aluzją do homoseksualizmu malarza - „karku/ twarz, „artyguca”, nieczyli/ schłady/ sposób/ ubierania/ się ciągle przeprowadził Bacona z młodzi/ i/ pracowni, znikanie/ na/ długie/ okresy, alkoholizm

Źródło: Englishsquare.pl sp. z o.o., licencja: CC BY-SA 3.0.

Polecenie 2

Etap drugi: przekład z języka malarskiego na poezję

Czy i w jaki sposób Różewicz opisuje obraz?

Polecenie 3

Etap trzeci: problematyka naddana przez poetę

1. Czy zamierzeniem poety był opis obrazu(ów)?
2. Czy Różewicz wniósł tu jakąś własną problematykę? Jeśli tak, to czy jest ona bezpośrednio związana z obrazem(ami)?
3. Zastanów się (choć będzie to tylko spekulacja), co mogło być powodem napisania tego poematu?

Francis Bacon czyli *Diego Velázquez na fotelu dentystycznym* to poemat, który w określonych częściach zbliża się do ekfrazy. Jest to jednak utwór bardziej złożony, podejmujący wiele ważkich tematów. Opis obrazu, a właściwie wielu obrazów Bacona jest tylko jednym z jego elementów. To opowieść o wieloletniej fascynacji twórczością angielskiego malarza, o poznawaniu jego dzieł. Oprócz obrazów Bacona zostają tu również przywołane jego osoba oraz wypowiedzi. Kontekstem dla zrozumienia sztuki okazują się wiersze Różewicza i dzieła innych artystów – dawnych i współczesnych malarzy i pisarzy.

Polecenie 4

Etap czwarty: relacja między wierszem a obrazem

1. W jaki sposób dzieła te korespondują ze sobą?
2. Czy możliwa jest interpretacja poematu bez znajomości obrazów?
3. Czy poemat zachował swoją „autonomię poetycką” (jest samodzielnym i wartościowym dziełem sztuki, które może istnieć niezależnie od twórczości Bacona)?

Poemat zachowuje autonomię artystyczną. Jego interpretacja bez znajomości twórczości, życia i wypowiedzi Bacona jest jednak znacznie utrudniona, uniemożliwia odczytanie wszystkich odniesień i cytatów zawartych w utworze, a tym samym, podjęcie „gry” z autorem, jaką zakłada ten utwór.

Polecenie 5

Etap piąty: podsumowanie i ocena

Ten etap interpretacji powinien zawierać twoje osobiste sądy i wrażenia.

1. Czy poetycka wizja zainspirowana sztuką Bacona okazała się udana?
2. Czy pozwoliła ci zrozumieć malarstwo tego artysty?
3. Czy poemat i dzieła plastyczne Bacona powiedziały coś ważnego o współczesnej sztuce lub człowieku?
4. Czy pobudziły twoją wyobraźnię?
5. Które dzieło(a) jest dla ciebie ważniejsze? Dlaczego?
6. Czy warto było podjąć wysiłek ich poznania?

Dla nauczyciela

Autor: Katarzyna Lewandowska

Przedmiot: Język polski

Temat: Korespondencja sztuk. Francis Bacon, *Portret papieża Innocentego X według Velázqueza*; Tadeusz Różewicz *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym*

Grupa docelowa:

Szkoła ponadpodstawowa, liceum ogólnokształcące, technikum, zakres podstawowy

Podstawa programowa:

Zakres podstawowy

Treści nauczania – wymagania szczegółowe

I. Kształcenie literackie i kulturowe.

1. Czytanie utworów literackich. Uczeń:

4) rozpoznaje w tekście literackim środki wyrazu artystycznego poznane w szkole podstawowej oraz środki znaczeniowe: oksymoron, peryfrazę, eufonię, hiperbolę; leksykalne, w tym frazeologizmy; składniowe: antytezę, paralelizm, wyliczenie, epiforę, elipsę; wersyfikacyjne, w tym przerzutnię; określa ich funkcje;

5) interpretuje treści alegoryczne i symboliczne utworu literackiego;

6) rozpoznaje w tekstach literackich: ironię i autoironię, komizm, tragizm, humor, patos; określa ich funkcje w tekście i rozumie wartościujący charakter;

14) przedstawia propozycję interpretacji utworu, wskazuje w tekście miejsca, które mogą stanowić argumenty na poparcie jego propozycji interpretacyjnej;

15) wykorzystuje w interpretacji utworów literackich potrzebne konteksty, szczególnie kontekst historycznoliteracki, historyczny, polityczny, kulturowy, filozoficzny, biograficzny, mitologiczny, biblijny, egzystencjalny;

2. Odbiór tekstów kultury. Uczeń:

6) odczytuje pozaliterackie teksty kultury, stosując kod właściwy w danej dziedzinie sztuki;

Kształtowane kompetencje kluczowe:

- kompetencje w zakresie rozumienia i tworzenia informacji;
- kompetencje w zakresie wielojęzyczności;
- kompetencje cyfrowe;
- kompetencje osobiste, społeczne i w zakresie umiejętności uczenia się;
- kompetencje w zakresie świadomości i ekspresji kulturalnej.

Cele lekcji. Uczeń:

- rozpozna znaczące elementy dzieła plastycznego;
- dokona opisu obrazu Francisa Bacona *Portret papieża Innocentego X według Velázquez*;
- wskaże środki poetyckiego wyrazu w wierszu Tadeusza Różewicza *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym* i określi ich funkcje;
- dokona interpretacji wiersza;
- dokona analizy porównawczej dwóch dzieł: obrazu i utworu poetyckiego.

Strategie nauczania:

- konstruktywizm;
- konektywizm.

Metody i techniki nauczania:

- ćwiczeń przedmiotowych;
- z użyciem komputera.

Formy pracy:

- praca indywidualna;
- praca w parach;
- praca w grupach;
- praca całego zespołu klasowego.

Środki dydaktyczne:

- komputery z głośnikami, słuchawkami i dostępem do internetu;
- zasoby multimedialne zawarte w e-materiale;
- tablica interaktywna/tablica, pisak/kreda;
- telefony z dostępem do internetu.

Przebieg lekcji

Przed lekcją:

1. **Przygotowanie do zajęć.** Nauczyciel loguje się na platformie i udostępnia uczniom e-materiał „Korespondencja sztuk. Francis Bacon, *Portret papieża Innocentego X według Velázquez*; Tadeusz Różewicz *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym*”. Prosi uczestników zajęć o zapoznanie się z tekstem w sekcji „Ilustracja interaktywna” i multimedium w sekcji „Schemat” tak, aby podczas lekcji mogli w niej aktywnie uczestniczyć i rozwiązywać zadania.
2. Nauczyciel prosi uczniów o przygotowanie prezentacji na podstawie informacji zawartych w sekcji „Ilustracja interaktywna”.

Faza wprowadzająca:

1. Nauczyciel wyświetla na tablicy temat lekcji oraz cele zajęć, omawiając lub ustalając razem z uczniami kryteria sukcesu.
2. Nauczyciel inicjuje rozmowę wprowadzającą w temat lekcji.

Faza realizacyjna:

1. Praca z tekstem. Jeżeli przygotowanie uczniów do lekcji jest niewystarczające, nauczyciel prosi o indywidualne zapoznanie się z treścią w sekcji „Ilustracja interaktywna”. Każdy uczestnik zajęć podczas cichego czytania wynotowuje najważniejsze kwestie poruszone w tekście. Następnie wybrani uczniowie odczytują na głos swoje notatki.
2. Analiza i interpretacja tekstu *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym*. Nauczyciel wyświetla na tablicy zestaw poleceń do opracowania dla całej klasy (uczniowie mogą pracować w grupach i korzystać ze źródeł online):
 - Identyfikacja problemu poruszonego w tekście.
 - Sformułowanie notatki z tezą interpretacyjną utworu.Przedstawiciele dzielą się efektami swojej pracy na forum. Nauczyciel omawia ich propozycje. Wspólnie z uczestnikami zajęć formułuje wnioski w formie notatki.
3. Uczniowie dobierają się w kiluosobowe grupy. Każdy zespół zapoznaje się z etapami pracy nad tekstem i dziełem sztuki. Wspólnie pracują nad poleceniami z sekcji „Schemat”.

Faza podsumowująca:

1. W fazie podsumowującej uczniowie pracują z sekcją „Zastanów się”. W parach lub kiluosobowych grupach po przeanalizowaniu wszystkich wypisanych tam etapów dokonują analizy porównawczej dzieła plastycznego i utworu literackiego (jeśli nie starczy czasu podczas lekcji, uczniowie dokonują interpretacji w domu).

Praca domowa:

1. Dokonaj analizy porównawczej wiersza Tadeusza Różewicza *Francis Bacon czyli Diego Velázquez na fotelu dentystycznym* oraz obrazu Francisca Bacon, *Studium według portretu papieża Innocentego X Velázqueza*.

Materiały pomocnicze:

- Wojciech Strokowski, *Polonista polimedialny*, w: *Polonista w szkole*, pod red. Anny Janus-Sitarz, Kraków 2004.
- *Jak przygotować i napisać interpretację? Poradnik*, dostępny na stronie: cke.gov.pl.

Wskazówki metodyczne

- Uczniowie mogą przed lekcją zapoznać się z multimediami z sekcji „Schemat”, aby aktywnie uczestniczyć w zajęciach i pogłębiać swoją wiedzę.

